

Μαζικό Ανοικτό Διαδικτυακό Μάθημα (ΜΟΟС):

«Επιμόρφωση εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας & Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης σε  
θέματα εκπαίδευσης από απόσταση»

## Κοινότητες Πρακτικής και Κοινότητες Μάθησης



**Απρίλιος 2020**

### Επιστημονική Επιμέλεια και Συντονισμός Έργου

Αντώνης Λιοναράκης	<i>Κοσμήτορας Σχολής Ανθρωπιστικών Σπουδών, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο Αναπληρωτής Διευθυντής Εργαστηρίου Εκπαιδευτικού Υλικού &amp; Εκπαιδευτικής Μεθοδολογίας, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο</i>
Αλέξης Κόκκος	<i>Ομότιμος καθηγητής Εκπαίδευσης Ενηλίκων, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο</i>
Θεοφάνης Ορφανουδάκης	<i>Αναπληρωτής Καθηγητής Σχολής Θετικών Επιστημών &amp; Τεχνολογίας, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο Διευθυντής Εργαστηρίου Εκπαιδευτικού Υλικού &amp; Εκπαιδευτικής Μεθοδολογίας, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο</i>
Αναστάσιος Εμβαλωτής	<i>Αναπληρωτής Καθηγητής Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων Μέλος Δ.Σ. Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής</i>
Νικόλαος Γραμμένος	<i>Σύμβουλος Β' Πληροφορικής, Συντονιστής της Υπομονάδας «Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνιών (Τ.Π.Ε.)» της Επιστημονικής Μονάδας Β' Κύκλου «Φυσικές Επιστήμες, Τεχνολογία, Μαθηματικά» Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής</i>

### Συγγραφή και Ανάπτυξη Εκπαιδευτικού Υλικού

Ευαγγελία Μανούσου	<i>Διδάκτωρ Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου στην Ανοικτή και εξ αποστάσεως Εκπαίδευση Συντονίστρια Εκπαιδευτικού Έργου ΠΕ70, 5ο ΠΕΚΕΣ Αττικής, Καθηγήτρια-Σύμβουλος, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο</i>
Τόνια Χαρτοφύλακα	<i>Διδάκτωρ Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου στην Ανοικτή και εξ αποστάσεως Εκπαίδευση Καθηγήτρια-Σύμβουλος, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο Σύμβουλος εφαρμογών e-learning, Digimagix</i>
Βασίλική Ιωακειμίδου	<i>Διδάκτωρ Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου στην Ανοικτή και εξ αποστάσεως Εκπαίδευση Εκπαιδευτικός ΠΕ70</i>
Σοφία Παπαδημητρίου	<i>Διδάκτωρ Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου στην Ανοικτή και εξ αποστάσεως Εκπαίδευση Προϊσταμένη Εκπαιδευτικής Ραδιοτηλεόρασης και Ψηφιακών Μέσων, Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων Καθηγήτρια-Σύμβουλος, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο</i>
Ευαγγελία Καραγιάννη	<i>Διδάκτωρ Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών στην Επαγγελματική Ανάπτυξη των Εκπαιδευτικών Συντονίστρια Εκπαιδευτικού Έργου ΠΕ06 (Αγγλικής), 5ο ΠΕΚΕΣ Αττικής Καθηγήτρια-Σύμβουλος, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο</i>

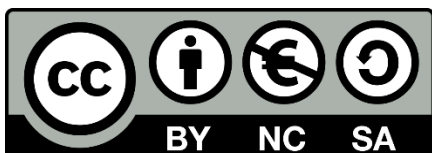
### Instructional Design

Χριστόφορος Καραχρήστος	<i>Υπεύθυνος Τομέα Δημιουργίας και Διαχείρισης Ηλεκτρονικών Μαθημάτων Εργαστηρίου Εκπαιδευτικού Υλικού &amp; Εκπαιδευτικής Μεθοδολογίας, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο</i>
Ηλίας Κ. Σταυρόπουλος	<i>Διδάκτωρ Πανεπιστημίου Πατρών στην Επιστήμη Υπολογιστών Καθηγητής-Σύμβουλος, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο Υπεύθυνος Τομέα Εκπαιδευτικών Μεθοδολογιών Εργαστηρίου Εκπαιδευτικού Υλικού &amp; Εκπαιδευτικής Μεθοδολογίας, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο</i>

## Δήλωση

Το υλικό αυτό αναπτύχθηκε κατόπιν εντολής της Υπουργού Παιδείας & Θρησκευμάτων κ. Νίκης Κεραμέως που δόθηκε τον Απρίλιο του 2020 στο Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής και στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, προκειμένου να υλοποιηθεί πρόγραμμα ταχύρρυθμης εξ αποστάσεως επιμόρφωσης όλων των εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης σε θέματα εκπαίδευσης από απόσταση.

Λόγω των εκτάκτων συνθηκών που προκλήθηκαν από την πανδημία του κορονοϊού COVID-19 το μάθημα αναπτύχθηκε με εθελοντική προσφορά των συντελεστών, σε συνθήκες περιορισμού της κυκλοφορίας και με περιορισμένα διαθέσιμα μέσα και χρόνο για τον σχεδιασμό και την κριτική ανάγνωσή του.



## Περιεχόμενα

Ακρωνύμια .....	6
Πρόλογος .....	7
Εισαγωγή.....	8
Το χρονικό των πρώτων εβδομάδων.....	8
Κοινότητες Μάθησης.....	10
Ψηφιακές Κοινότητες .....	11
Οι Κοινότητες στην Εκπαίδευση .....	13
Οι Ψηφιακές Κοινότητες σε συνθήκες κρίσης .....	14
Σύνοψη / Συμπεράσματα .....	17
Βιβλιογραφικές Αναφορές .....	18

## Κατάλογος Εικόνων

<b>Εικόνα 1:</b> Απεικόνιση του χρονικού της μετάβασης από τη συμβατική στην εξΑΕ.....	9
<b>Εικόνα 2:</b> Επίπεδα συμμετοχής στις κοινότητες πρακτικής σύμφωνα με την Team BE (2011) (πηγή: <a href="https://wenger-trayner.com/project/levels-of-participation/">https://wenger-trayner.com/project/levels-of-participation/</a> ).....	12
<b>Εικόνα 3:</b> Ιδιωτική Ομάδα για την εξΑΕ στο Facebook .....	15
<b>Εικόνα 4:</b> Ιδιωτική Ομάδα για τους Εκπαιδευτικούς ΠΕ06 της Αν. Αττικής στο Facebook.....	16
<b>Εικόνα 5:</b> Στατιστικά της κλειστής ομάδας του Facebook «Εκπαιδευτικοί Αγγλικής Γλώσσας (ΠΕ06) Ανατολικής Αττικής».....	16

## Ακρωνύμια

εξΑΕ	εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση
ΠΣΔ	Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο
ΠΕ.Κ.Ε.Σ.	Περιφερειακό Κέντρο Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού

## Πρόλογος

Καλώς ήρθατε στη Ενότητα 1.2. με τίτλο «Κοινότητες Πρακτικής και Κοινότητες Μάθησης»! **Σκοπός** αυτής της ενότητας είναι να παρουσιάσει τις έννοιες της Κοινότητας, της Κοινότητας Πρακτικής & της Κοινότητας Μάθησης και να υπογραμμίσει τη σημασία τους για την (αλληλο)επιμόρφωση και στήριξη των εκπαιδευτικών, ειδικά σε συνθήκες έκτακτης ανάγκης, όπως αυτές της πρόσφατης πανδημίας.

Η ενότητα ξεκινά με μια εισαγωγή σχετικά με τις συνθήκες που οδήγησαν στην απότομη εισαγωγή της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Γίνεται μια σύντομη αναφορά στο χρονικό των πρώτων εβδομάδων και την ανάγκη μετάβασης από την συμβατική στην ψηφιακή διδασκαλία.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται μερικά γενικά χαρακτηριστικά των κοινοτήτων πρακτικής και μάθησης (όπως οι σύλλογοι διδασκόντων) και δίνεται έμφαση ψηφιακές κοινότητες και τον ρόλο τους στην εκπαίδευση. Τέλος, αναφέρονται παραδείγματα τέτοιων ψηφιακών κοινοτήτων και σκιαγραφείται η σημασία τους για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών.

## Εισαγωγή

Το κλείσιμο των σχολείων λόγω της πανδημίας και η απότομη εισαγωγή της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στο εκπαιδευτικό μας σύστημα οδήγησε σε μια μεγάλη κινητοποίηση όλους τους εκπαιδευτικούς προκειμένου να αναζητήσουν άμεσα τρόπους προσαρμογής και εξοικείωσης με τα νέα δεδομένα. Η απότομη αναγκαστική μετάβαση στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση πραγματοποιήθηκε ταυτόχρονα για μαθητές και εκπαιδευτικούς. Η παντελής έλλειψη επιμόρφωσης και ετοιμότητας των εκπαιδευτικών για την εισαγωγή της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης οδήγησε στη σχεδόν αυτόματη δημιουργία κοινοτήτων μάθησης και πρακτικής με την αξιοποίηση των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης και όχι μόνο. Κάθε σύλλογος διδασκόντων αποτέλεσε μια κοινότητα πρακτικής, καθώς ανέπτυξε ένα δικό του σύστημα ενημέρωσης, επεξεργασίας των δεδομένων και στις περισσότερες περιπτώσεις αλληλοϋποστήριξης, συνεργασίας και αλληλεγγύης μεταξύ των εκπαιδευτικών με στόχο την πιο ομαλή μετάβαση στη νέα πραγματικότητα.

## Το χρονικό των πρώτων εβδομάδων

Με την αναστολή της λειτουργίας όλων των σχολικών μονάδων πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, οι σύλλογοι διδασκόντων με την καθοδήγηση των διευθυντών των σχολικών μονάδων και την παιδαγωγική και επιστημονική υποστήριξη των Συντονιστών Εκπαιδευτικού Έργου των αντίστοιχων Περιφερειακών Κέντρων Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού (ΠΕ.Κ.Ε.Σ.) ξεκίνησαν να σχεδιάζουν τα βήματα για τη μετάβαση όλων των μελών της σχολικής κοινότητας (εκπαιδευτικών, μαθητών και γονιών) από τη συμβατική στην ψηφιακή, ασύγχρονη ή/και σύγχρονη διδασκαλία (για την απεικόνιση του χρονικού της μετάβασης από τη συμβατική διδασκαλία στην εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση (εξΑΕ) βλ. το πληροφωριογράφημα (infographic) στην Εικόνα 1).



# Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ COVID-19 ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ ΜΑΤΙΑ ΤΗΣ ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΡΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ ΠΕ06 (ΑΓΓΛΙΚΗΣ), ΕΥΑΓΓΕΛΙΑΣ ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗ



## ΕΒΔΟΜΑΔΑ #2 Η ΑΥΤΟ-ΟΡΓΑΝΩΣΗ

**ΟΔΗΓΙΕΣ ΥΠΑΙΘ  
ΟΔΗΓΙΕΣ ΠΕΚΕΣ/ΣΕΕ  
ΟΔΗΓΙΕΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΩΝ ΠΕ & ΔΕ  
ΟΔΗΓΙΕΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ**

Οι εκπαιδευτικοί αρχίζουν

- να ψάχνονται στο επίπεδο της **ΑΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ**
- να εφαρμόζουν λύσεις χρησιμοποιώντας ό,τι ξέρουν, ό,τι ακούν, ό,τι μαθαίνουν.
- όλο και περισσότεροι στρέφονται στις πλατφόρμες του ΠΣΔ



## ΕΒΔΟΜΑΔΑ #4 ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ Ή ΧΑΟΣ?

Σχεδόν όλοι έχουν κάνει ΚΑΤΙ ή και ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΑ από όσα μπορούσαν σε αυτές τις συνθήκες

- Σχολεία
- Διευθυντές
- Εκπαιδευτικοί
- Μαθητές
- Γονείς



## ΕΒΔΟΜΑΔΑ #1 Η ΜΕΤΑΒΑΣΗ

**Από το ΠΕΚΕΣ ή το ΣΧΟΛΕΙΟ στην ΤΗΛΕ-ΕΡΓΑΣΙΑ**

Πέρασμα από το σοκ και την συνειδητοποίηση στο τι κάνω τώρα και πώς.

1. Προετοιμασμένοι & Οργανωμένοι
2. Απροετοίμαστοι & ...




## ΕΒΔΟΜΑΔΑ #3 ΤΗΛΕ-ΕΡΓΑΣΙΑ 24/7

**Οι πλατφόρμες έχουν πάρει φωτιά!!!**

- Οι εκπαιδευτικοί περνούν ατελείωτες ώρες στους Η/Υ να μάθουν τις πλατφόρμες και προσπαθώντας να ανεβάσουν **ΚΑΤΙ**
- **ΑΡΧΙΖΟΥΝ ΝΑ ΕΚΦΡΑΖΟΝΤΑΙ ΟΙ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΕΣ ΑΠΟΡΙΕΣ**
- Είμαι υποχρεωμένος/η;
- Σύγχρονη
- Ασύγχρονη
- & τα δύο
- Κάθε πότε
- Πόση ώρα
- Πόση δουλειά για τα παιδιά;
- Τι κάνω αν το σχολείο δεν με αφήνει;
- Τι κάνω αν το σχολείο με πιέζει προς τη μια ή την άλλη κατεύθυνση;
- Προσωπικά δεδομένα;
- Πνευματικά δικαιώματα;

## Η ΕΠΟΜΕΝΗ ΗΜΕΡΑ

**ΜΟΝΟ ΘΕΤΙΚΑ;**

- πλατφόρμες
- ψηφιακά εργαλεία
- κοινότητες μάθησης
- αλλαγή κουλτούρας (ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ)
- θετικά συναισθήματα για τον άθλο μας
- **αναστοχασμός** για το τι χρειάζεται να κάνουμε την επόμενη φορά

**ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ**

- **ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ**
- **ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ**
- **ΣΩΜΑΤΙΚΗ & ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΕΙΑ ΟΛΩΝ** (οθόνη, στρες, εξουθένωση κλπ)

HTTP://USERS.SCH.GR/EVKARAGIA/

Εικόνα 1: Απεικόνιση του χρονικού της μετάβασης από τη συμβατική στην εξΑΕ

Πολλά σχολεία ήταν αρκετά προετοιμασμένα για αυτή τη μετάβαση γιατί ήδη χρησιμοποιούσαν πολλά ψηφιακά μέσα για τη διευκόλυνση της επικοινωνίας των μελών τους. Για παράδειγμα, σε επίπεδο σχολικής μονάδας, υπήρχε ενημερωμένη ιστοσελίδα ή ιστολόγιο και έτσι ήταν εύκολο να πληροφορηθούν μαθητές/τριες και γονείς σχετικά με το τι έπρεπε να κάνουν (π.χ. εγγραφή στο Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο (ΠΣΔ) και δημιουργία λογαριασμού). Άλλες σχολικές μονάδες είχαν δημιουργήσει ομάδες επικοινωνίας μεταξύ των διδασκόντων σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης, όπως Facebook, Viber, κλπ., το οποίο διευκόλυνε την αυτο-οργάνωση της μονάδας και την αλληλοϋποστήριξη των μελών της.

Παρόλο που το σοκ αρχικά ήταν πολύ μεγάλο, τα τεχνικά προβλήματα συχνά δυσεπίλυτα, και τα ερωτήματα δεν είχαν πάντα μια μοναδική και επίσημη απάντηση, η εκπαιδευτική κοινότητα αυτό-οργανώθηκε και άρχισε να βρίσκει έναν νέο βηματισμό. Σε όλη αυτή τη διαδικασία μετάβασης (βλ. συνέντευξη [Η Μάχημη Εκπαίδευση την εποχή του Covid-19, Sifakis, 2020](#)), καθοριστικό ρόλο έπαιξαν οι κοινότητες πρακτικής και μάθησης που οργανώθηκαν από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς. Είναι, λοιπόν, χρήσιμο να προσεγγίσουμε την έννοια των κοινοτήτων πρακτικής και μάθησης και θεωρητικά έτσι ώστε να κατανοήσουμε τον ρόλο που έπαιξε αυτή η άτυπη αυτο-επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στην εξ αποστάσεως σχολική εκπαίδευση πριν την τυπική επιμόρφωση που παρακολουθείτε αυτή τη στιγμή.

## Κοινότητες Μάθησης

Ο όρος **κοινότητα**, αναφέρεται σε ένα σύνολο ανθρώπων, οι οποίοι έχουν **κοινά (κοινωνικά) χαρακτηριστικά**. Τα μέλη μιας κοινότητας έχουν ή αναπτύσσουν σταδιακά έναν κοινό κώδικα επικοινωνίας (κοινή ορολογία), έχουν κοινές απόψεις για ορισμένα θέματα, κοινές αξίες, νοοτροπίες και στάσεις και εφαρμόζουν, σε έναν μεγάλο βαθμό, κοινές πρακτικές. Τα μέλη αυτής της κοινότητας μπορεί να επικοινωνούν μεταξύ τους και να συνεργάζονται και μέσα από αυτό το πλαίσιο διαμορφώνεται η ταυτότητα της κοινότητας και αναπτύσσονται διαπροσωπικές σχέσεις μεταξύ των μελών. Δημιουργείται έτσι ένας κοινωνικός ιστός, ένα δίκτυο, το οποίο μπορεί να έχει κάποια διάρκεια, σταθερότητα και κινητικότητα μελών. Επιπλέον, αυτή η κοινωνική οντότητα δημιουργεί ατομικό και συλλογικό γνωσιακό κεφάλαιο, αφού τα προβλήματα που απασχολούν τα μέλη της κοινότητας συζητιούνται, απαντώνται ή και επιλύονται με τη βοήθεια των άλλων μελών της κοινότητας. Μέσα από τη συμμετοχή σε κοινές δραστηριότητες της κοινότητας ή αλλιώς κοινότητες πρακτικής (Wenger, 1998; 1999) οικοδομείται η νέα γνώση, θεωρητική και πρακτική και συντελείται η μάθηση. Με άλλα λόγια, η **κοινότητα πρακτικής** μέσα από την αλληλεπίδραση των μελών της μετασχηματίζεται σε **κοινότητα μάθησης**. Η Ρήγκου (2007) αποσαφηνίζει τους δύο όρους συνδέοντας τις κοινότητες πρακτικής με κάθε είδους λειτουργικό εργασιακό πλαίσιο ενώ τις κοινότητες μάθησης με τη διαχείριση γνώσης και τη συστηματοποιημένη μάθηση, η οποία είναι ενσωματωμένη στην καθημερινότητα του

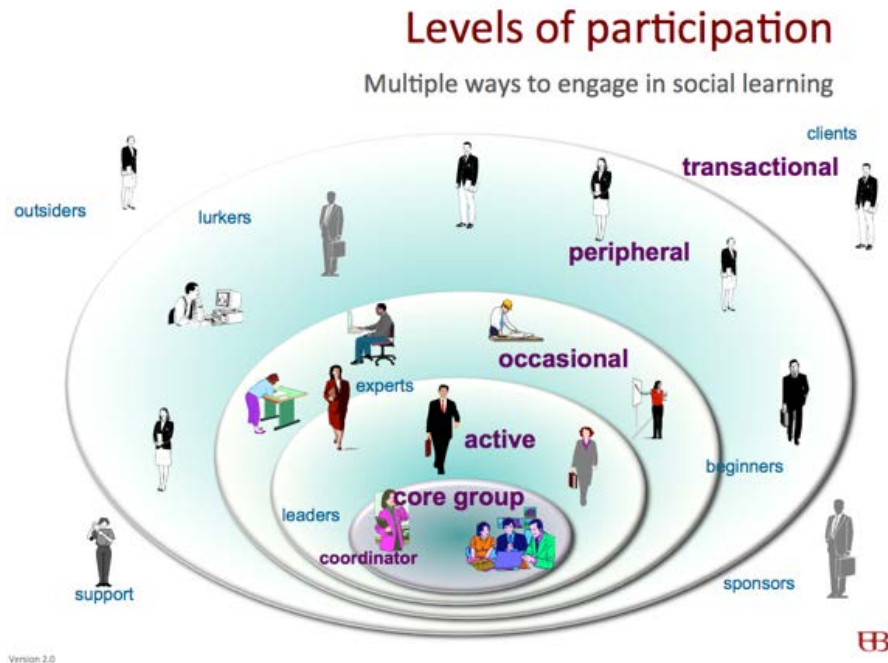
εργασιακού περιβάλλοντος και έρχεται να γεφυρώσει το χάσμα μεταξύ θεωρίας και πράξης, μεταξύ εργασίας και εκπαίδευσης.

## Ψηφιακές Κοινότητες

Με την εξάπλωση της χρήσης του Διαδικτύου στην εποχή μας, ο όρος «κοινότητα» επαναπροσδιορίστηκε, για να συμπεριλάβει την **ψηφιακή, ηλεκτρονική, εικονική κοινότητα ή διαδικτυακή ή Online Κοινότητα**, δηλαδή μια κοινότητα, η οποία στηρίζεται στην ψηφιακά διαμεσολαβημένη επικοινωνία, σύγχρονη ή/και ασύγχρονη. Ο Rheingold (1993; 2000) περιγράφει τις ψηφιακές/ηλεκτρονικές κοινότητες ως “...κοινωνικές συναθροίσεις που προκύπτουν στο Διαδίκτυο, όταν αρκετοί άνθρωποι, εκφράζοντας ανθρώπινα συναισθήματα, συνεχίζουν δημόσιες συζητήσεις για τόσο χρονικό διάστημα ώστε να σχηματίσουν ιστούς διαπροσωπικών σχέσεων στον κυβερνοχώρο» (βλ. <http://www.well.com>).

Και ενώ ο Smith (1992) ορίζει ως τα βασικά συστατικά μιας επιτυχημένης «φυσικής» κοινότητας τη **συνεργασία**, την **επικοινωνία** και την **προσωπική επένδυση και δέσμευση μεταξύ των μελών της**, στον ψηφιακό κόσμο, η απουσία αυτών των στοιχείων σε συνδυασμό με την ανωνυμία και τη φυσική απόσταση μπορούν εύκολα να αποτελέσουν εμπόδια (Johnston, 1998) και να μετατρέψουν μια ηλεκτρονική κοινότητα σε μια απλή ηλεκτρονική συνάντηση μιας ομάδας ανθρώπων που έχουν κοινά ενδιαφέροντα και επικοινωνούν χρησιμοποιώντας ηλεκτρονικά μέσα (Fernback & Thompson, 1995).

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχουν τα επίπεδα συμμετοχής στις διάφορες κοινότητες πρακτικής, όπως απεικονίζονται στο παρακάτω σχήμα (βλ. Εικόνα 2) από την Team BE (2011) στην ιστοσελίδα των [Wenger-Trayner & Wenger-Trayner](#), οι οποίοι υπογραμμίζουν την ευελιξία των κοινοτήτων αυτών λόγω του διαφορετικού βαθμού εμπλοκής αλλά και των διαφορετικών μαθησιακών αποτελεσμάτων που μπορούν να έχουν για το κάθε μέλος.



Εικόνα 2: Επίπεδα συμμετοχής στις κοινότητες πρακτικής σύμφωνα με την Team BE (2011) (πηγή: <https://wenger-trayner.com/project/levels-of-participation/>)

Τα μέλη της κοινότητας μπορούν να μετακινούνται μέσα και έξω από αυτήν ανάλογα με την οπτική τους, τις ανάγκες τους αλλά και τις φιλοδοξίες τους. Έτσι, μπορούν να είναι:

- Μέλη της **Ιδρυτικής ή Κεντρικής Ομάδας (Core Group)** τα οποία, αν και λίγα σε αριθμό, συνεχώς εμπλουτίζουν και τροφοδοτούν την κοινότητα με το πάθος και τη συστηματική ενασχόλησή τους
- **Ενεργά Μέλη (Active participants)**, δηλαδή τα μέλη που ορίζουν την κοινότητα πρακτικής παρόλο που μπορεί να έχουν διαφορετικές απόψεις για το σκοπό της κοινότητας
- **Περιστασιακά Μέλη (Occasional participants)**, τα οποία συμμετέχουν, όταν υπάρχει κάποιο θέμα ειδικού ενδιαφέροντος ή όταν έχουν να συνεισφέρουν κάτι συγκεκριμένο
- **Περιφερειακά Μέλη (Peripheral participants)**, τα οποία διατηρούν επαφή με την κοινότητα χωρίς ιδιαίτερη συμμετοχή ίσως γιατί είναι νέα μέλη ή γιατί δεν έχουν προσωπική εμπλοκή, και τέλος
- **Απλοί Χρήστες (Transactional participants)**, οι οποίοι απλά κάνουν χρήση της υπηρεσίας/κοινότητας, των εργαλείων ή του υλικού χωρίς να είναι μέλη της κοινότητας.

## Δραστηριότητα

Σκεφτείτε μια ψηφιακή κοινότητα που χρησιμοποιήσατε αυτό το διάστημα. Σε τι ρόλο θα τοποθετούσατε τον εαυτό σας σε αυτό το σχήμα; Απλοί χρήστες, περιφερειακά μέλη, περιστασιακά μέλη, ενεργά μέλη, ιδρυτικά μέλη και γιατί;

**Σημείωση:** Μπορείτε να δείτε την ανατροφοδότηση στο τέλος της συγκεκριμένης ενότητας ή να την πραγματοποιήσετε στην πλατφόρμα.

## Οι Κοινότητες στην Εκπαίδευση

Στον χώρο της εκπαίδευσης, τόσο της συμβατικής όσο και της εξ αποστάσεως, οι έννοιες της «κοινότητας», της «κοινότητας πρακτικής» και της «κοινότητας μάθησης» εμφανίζονται από τη δεκαετία του 1990 και έχουν στόχο τη δημιουργία ενός συνεργατικού περιβάλλοντος, μέσα από το οποίο τα μέλη της, δηλαδή οι εκπαιδευτικοί, επικοινωνούν, μοιράζονται και αναπτύσσουν νέα γνώση, επιμορφώνονται και εξελίσσονται επαγγελματικά. Συχνά, μάλιστα, προτείνονται και αξιοποιούνται ως αντίδοτο στην επαγγελματική απομόνωση, ως καινοτόμες ή εναλλακτικές μορφές επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών, καθώς χαρακτηρίζονται από μεγαλύτερη ευελιξία και αποτελεσματικότητα και φαίνεται ότι προάγουν τον αναστοχασμό μέσα σε ένα ασφαλές συναισθηματικά περιβάλλον, αντιμετωπίζοντας, με αυτόν τον τρόπο, πολλά από τα προβλήματα της επιμόρφωσης με τους συμβατικούς τρόπους (Karagianni, 2012; 2014; Karavas & Papadopoulou, 2014; Kourkouli, 2018a; 2018b).

Αν και οι κοινότητες πρακτικής δεν είναι πολύ διαδεδομένες στην εκπαίδευση των διδασκόντων, ειδικά στην Ελλάδα, πολλές έρευνες έχουν δείξει ότι μέσα σε ένα συνεργατικό περιβάλλον η επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών ενισχύεται, καθώς τα νέα και λιγότερο έμπειρα μέλη καθοδηγούνται από τα παλαιότερα και πιο έμπειρα (Richards et al., 2007; Richards, 2010). Στην Ελλάδα, σχετικές έρευνες αναδεικνύουν τον ρόλο τέτοιων κοινοτήτων, κυρίως μέσω διαδικτύου, στην άτυπη ακαδημαϊκή και επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών (Ίδρυμα Μελετών Λαμπράκη, 2001; Karagianni, 2012; Karavas & Papadopoulou, 2014; Kynigos, 2001; Lambropoulos, 2005; Μανούσου κ.ά., 2013; Νιάρη & Μανούσου, 2015; Παπαδημητρίου & Λιοναράκης, 2010).

Για να λειτουργήσουν αποτελεσματικά τέτοιες κοινότητες μάθησης, απαραίτητα συστατικά είναι το κοινό όραμα και οι κοινές αξίες, η συλλογικότητα και η συνεργατικότητα με στόχο τη μάθηση, η ατομική και συλλογική διερεύνηση, ο κριτικός αναστοχασμός, η συμπερίληψη, η αμοιβαία εμπιστοσύνη, η υποστήριξη και ο σεβασμός μεταξύ των μελών (Bolat, 2008). Πολλά από αυτά τα στοιχεία περιλαμβάνονται και στο μοντέλο της «κοινότητας διερεύνησης» των Garrison, Anderson & Archer (2000) για τη διαδικτυακή τριτοβάθμια εκπαίδευση και τις κοινότητες μάθησης, σύμφωνα με το οποίο, η μάθηση προκύπτει μέσα

στην κοινότητα από την αλληλεπίδραση της κοινωνικής, της γνωστικής και της διδακτικής παρουσίας του διδάσκοντα/της διδάσκουσας και των διδασκομένων (για την εφαρμογή του μοντέλου σε ομάδα φοιτητών του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου βλ. Νιάρη & Μανούσου, 2015).

## Οι Ψηφιακές Κοινότητες σε συνθήκες κρίσης

Στις έκτακτες συνθήκες που βίωσε/βιώνει η ανθρωπότητα παγκοσμίως λόγω της πανδημίας του COVID-19, οι άτυπες (κυρίως ψηφιακές) κοινότητες πρακτικής και μάθησης αποτέλεσαν ένα πραγματικό σωσίβιο για τα περισσότερα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας.

Όπως αναφέραμε, υπήρξαν σχολικές κοινότητες και εκπαιδευτικοί που ήταν καλύτερα προετοιμασμένοι, για να αντιμετωπίσουν τη μετάβαση από τη συμβατική αίθουσα διδασκαλίας στην ψηφιακή. Σε αυτές τις περιπτώσεις υπήρχαν ήδη σε χρήση διάφορες ψηφιακές πλατφόρμες και υπηρεσίες (π.χ. στο [ΠΣΔ](#), το επίσημο εθνικό δίκτυο και πάροχο υπηρεσιών διαδικτύου (ISP) του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων), είχαν δημιουργηθεί ιστοσελίδες, εκπαιδευτικά ιστολόγια, ψηφιακές τάξεις, κυψέλες, κλπ., ή είχαν ενεργοποιηθεί και αξιοποιηθεί μέσα κοινωνικής δικτύωσης κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους. Οι κοινότητες αυτές είχαν, δηλαδή, στη διάθεσή τους έναν ενεργό δίαυλο επικοινωνίας, για να μπορέσουν να οργανώσουν την επόμενη ημέρα με όλα τα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας, εκπαιδευτικούς, γονείς, μαθητές κ.ά. αλλά και να μην καθυστερήσουν, όταν η υπερφόρτωση του δικτύου απογοήτευε ή αποθάρρυνε τους νέους χρήστες.

Επίσης, πολλοί εκπαιδευτικοί της σχολικής μονάδας, είτε λόγω ειδικότητας (π.χ. ΠΕ86), είτε λόγω εξειδίκευσης (μεταπτυχιακές σπουδές, επιμόρφωση Β επιπέδου κ.ά.) αλλά και εμπειρίας, ήταν σε θέση να λειτουργήσουν ως μέντορες και να βοηθήσουν όσους δεν είχαν σχετική εμπειρία.

Φυσικά σχεδόν όλοι στράφηκαν στο διαδίκτυο, το οποίο αποτέλεσε μια ανεξάντλητη πηγή ενημέρωσης, πληροφόρησης και υλικού που θα μπορούσε να αξιοποιηθεί παιδαγωγικά και να προσφέρει τις «πρώτες βοήθειες». Οι επισκέψεις σε εξειδικευμένες ή ερασιτεχνικές ιστοσελίδες, ιστολόγια, κανάλια του YouTube, κ.ά. καθώς και η παρακολούθηση σχετικών ιστο-σεμιναρίων (webinars) ή ακόμα και διαδικτυακών μαθημάτων/ενοτήτων παρείχαν στους εκπαιδευτικούς την πληροφόρηση αλλά συχνά και την επιμόρφωση που δεν είχαν στο παρελθόν.

Σχηματίστηκαν, τέλος, άτυπες ομάδες υποστήριξης σε διάφορα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και ενεργοποιήθηκαν μικρότερες ή μεγαλύτερες κοινότητες πρακτικής με στόχο την αλληλοϋποστήριξη όλων των μελών τους, την επίλυση αποριών και προβλημάτων κάθε είδους, τον διαμοιρασμό υλικού και τη συναισθηματική και ψυχολογική ενδυνάμωση της εκπαιδευτικής κοινότητας.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτό-οργάνωσης αποτελεί η ιδιωτική ομάδα του Facebook «[Εξ αποστάσεως εκπαίδευση](#)» (βλ. *Εικόνα 3*), η οποία δημιουργήθηκε στις 18-3-2020 από έναν εκπαιδευτικό, για να υποστηρίξει τους Έλληνες εκπαιδευτικούς σε θέματα εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, και ξεπέρασε τις 24.000 μέλη μέσα σε λιγότερο από ένα μήνα.



*Εικόνα 3: Ιδιωτική Ομάδα για την εξΑΕ στο Facebook*

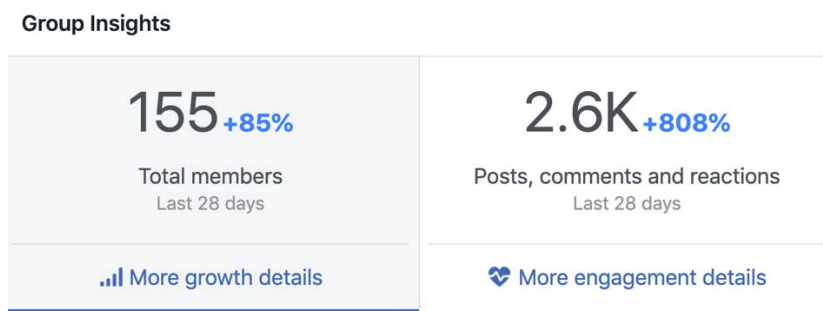
Ο διαχειριστής της σελίδας, Μανόλης Κουσλόγλου, στην πρώτη του ανάρτηση στις 18-3-2020, καλωσορίζει τα μέλη και προσκαλεί εκπαιδευτικούς όλων των βαθμίδων ιδιωτικών και δημόσιων σχολείων να γίνουν μέλη και οι ίδιοι να προσκαλέσουν άλλους συναδέλφους (αυτόνομα αιτήματα χρηστών του Facebook ανακοινώνεται ότι απορρίπτονται). Σύμφωνα με ανάρτηση της Έφης Μπακή (συντονίστριας της ομάδας), στις 20-3-2020 η ομάδα είχε φτάσει τα 5.000 μέλη. Οι αναρτήσεις κατηγοριοποιούνται με ετικέτες ανάλογα με τις θεματικές που προκύπτουν μέσα από τις αναρτήσεις των μελών, όπως Εφαρμογές - Υλικό, Οδηγίες, Πλατφόρμες Τηλεκπαίδευσης, Απορίες – προβλήματα, Εμπειρίες, Θεωρητική προσέγγιση, Σεμινάρια, Άρθρα ακόμα και Χιούμορ. Ανακοινώνονται κανόνες λειτουργίας της ομάδας και καλής συμπεριφοράς των μελών και οργανώνονται ακόμα και ομαδικές προβολές με θέματα σχετικά με την εξΑΕ με ακαδημαϊκούς. Σε ανάρτηση του διαχειριστή στις 12-4-2020 αναφέρεται ότι στις 4 εβδομάδες λειτουργίας της ομάδας, στη σελίδα έγιναν 5.000 αρχικές καταχωρήσεις, ενώ τα συνολικά σχόλια/καταχωρήσεις/αντιδράσεις έφτασαν το μισό εκατομμύριο. Τα ενεργά μέλη είναι περίπου 23.000 (12-4-2020). Ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι κάποιες δημοσιεύσεις είχαν ως και 18.000 θεάσεις διαφορετικών μελών.

Ένα άλλο παράδειγμα άμεσης επαγγελματικής στήριξης εκπαιδευτικών σε στενό τοπικό επίπεδο αποτελεί η κλειστή ιδιωτική ομάδα στο Facebook για τους εκπαιδευτικούς Αγγλικής Γλώσσας Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης της Ανατολικής Αττικής (βλ. *Εικόνα 4*), την οποία διαχειρίζεται η Συντονίστρια Εκπαιδευτικού Έργου Αγγλικής Γλώσσας του 5<sup>ου</sup> ΠΕ.Κ.Ε.Σ., Ευαγγελία Καραγιάννη.



Εικόνα 4: Ιδιωτική Ομάδα για τους Εκπαιδευτικούς ΠΕ06 της Αν. Αττικής στο Facebook

Στην ομάδα αυτή προσέφυγαν ακόμα και εκπαιδευτικοί που ήταν αντίθετοι με τη χρήση μέσων κοινωνικής δικτύωσης προκειμένου να μοιραστούν την αγωνία τους, να λάβουν ενημέρωση, συμβουλές, οδηγίες και υποστήριξη αλλά και να μοιραστούν την κάθε τους προσπάθεια μέσα σε ένα κλίμα αμοιβαίας αλληλοκατανόησης. Όπως φαίνεται και στην Εικόνα 5 παρακάτω, η αύξηση των μελών αυτής της μικρής ομάδας έφτασε το 85% σε διάστημα 28 ημερών ενώ οι αναρτήσεις, τα σχόλια και οι αντιδράσεις παρουσίασαν αύξηση 808%!



Εικόνα 5: Στατιστικά της κλειστής ομάδας του Facebook «Εκπαιδευτικοί Αγγλικής Γλώσσας (ΠΕ06) Ανατολικής Αττικής»



## Σύνοψη / Συμπεράσματα

Μέσα σε αυτή την ενότητα έγινε μια σύντομη παρουσίαση των εννοιών της κοινότητας, της κοινότητας πρακτικής και της κοινότητας μάθησης και υπογραμμίστηκε ο ρόλος των ψηφιακών κοινοτήτων ως μια μορφή άτυπης (αλληλο)επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών και στήριξής τους, ειδικά σε συνθήκες έκτακτης ανάγκης.

## Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Bolam, R. (2008). Professional Learning Communities and Teachers' Professional Development. In D. Johnson, & R. Maclean (Eds.), *Teaching: Professionalization, Development and Leadership* (pp. 159-179). © Springer Science and Business Media B.V.
- Fernback, J. & Thompson B. (1995). *Virtual Communities: Abort, Retry, Failure?*, International Communication Association, Albuquerque, New Mexico, <http://www.well.com/user/hlr/texts/VCCivil.html>
- Garrison, D.R., Anderson, T., & Archer, W. (2000). Critical inquiry in a text-based environment: Computer conferencing in higher education. *The Internet and Higher Education*, 2(2-3), 87-105.
- Ίδρυμα Μελετών Λαμπράκη. (2001). *Επιμόρφωση των εκπαιδευτικών: Στο σχολείο με τις νέες τεχνολογίες*. Αθήνα: Ίδρυμα Μελετών Λαμπράκη.
- Johnston, E. (1998). The community in cyberspace, <http://www.acs.ucalgary.ca/~dabrent/380/webproj/commun.html>
- Karagianni, E. (2012). *Teacher Development and Emotions: An ICT-based reflective/collaborative approach*. Unpublished PhD Thesis, National and Kapodistrian University of Athens, School of Philosophy, Faculty of English Language and Literature, Department of Language and Linguistics, Athens, Greece. <http://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/31746#page/1/mode/2up>
- Karagianni, E. (2014). Teacher Development and Coll@bor@tion. *Research Papers in Language Teaching and Learning*, 5(1), 87-109, Patras, Hellenic Open University, ISSN: 1792-1244 <http://rpltl.eap.gr/previous-issues/volume-5-issue-1-february-2014/table-of-contents/89-evangelia-karagianni>
- Karavas, E. & Papadopoulou, S. (2014). Introducing a paradigm shift in EFL continuing professional development in Greece: the development of online communities of practice. In D. Hayes (ed.), *Innovations in the continuing professional development of English language teachers*, 179-206. London: British Council.
- Kourkouli, K. (2018a). Investigating the impact of Greek EFL teachers' participation in online communities of practice as a means of professional development, *European Journal of Education*, 1 (1), 56-75.
- Kourkouli, K. (2018b). Investigating Greek EFL coordinators' involvement in online EITeachers communities of practice as a means of professional development. *European Journal of Social Science Education and Research*, 5 (3), 41-55.
- Kynigos, C. (2001). New Practices with New Tools in the Classroom: Educating Teacher Trainers in Greece to Generate a 'School Community' Use of New Technologies. *Themes in Education*, 2(4), pp. 381-399.
- Μανούσου, Ε., Γκίοςος, Ι., Μαυροειδής, Η. & Κουτσούμπα, Μ. (2013). Αξιοποίηση διαδικασιών καθοδήγησης, κοινοτήτων πρακτικής και κοινοτήτων αναζήτησης στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Μελέτη περίπτωσης μεταξύ μελών ΣΕΠ του ΕΑΠ. *Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, 7, 86-92.
- Νιάρη, Μ. & Μανούσου, Ε. (2015). Μελέτη εφαρμογής κοινότητας διερεύνησης στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο. *Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, 8, 98-105.

- Ρήγκου, Ε. (2007). *Ηλεκτρονικές Κοινότητες Μάθησης*. Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία. Μεταπτυχιακό πρόγραμμα Σπουδών «Νέες Τεχνολογίες στην Εκπαίδευση», Τμήμα Μαθηματικών, Πανεπιστήμιο Πατρών.
- Rheingold, H. (1993; 2000). *The virtual community: finding connection in a computerized world*. Secker & Warburg/MIT Press, <http://www.rheingold.com/vc/book/index.html>
- Richards, J. C., Bennett, S., & Shea, K. (2007). Making meaning of preservice teachers' and graduate students' interpersonal communication in a community of practice. *The Qualitative Report*, 12(4), 639-657, <http://www.nova.edu/ssss/QR/QR12-4/richards.pdf>
- Richards, J. C. (2010). Mentoring preservice teachers in a community of practice summer literacy camp: Master's students' challenges, achievements and professional development. *The Qualitative Report*, 15(2), 318-339, <http://www.nova.edu/ssss/QR/QR15-2/richards.pdf>
- Sifakis, N. (2020). Η μάχη εκπαίδευση στις μέρες του COVID-19—συνέντευξη της Ευαγγελίας Καραγιάννη, στο κανάλι του YouTube [Everything English Language Teaching!](https://www.youtube.com/watch?v=IJRDA5GysX0), <https://www.youtube.com/watch?v=IJRDA5GysX0>
- Smith, M. (1992). Voices from the WELL, *Theories of Communities and Collective Action*, <http://www.sscnet.ucla.edu/soc/csoc/papers/voices/>
- Wenger, E. (1998). Communities of practice, learning as a social system, *Systems Thinker*, <http://www.co-l-l.com/coil/knowledge-garden/cop/lss.shtml>
- Wenger, E. (1999). *Communities of Practice: Learning, Meaning and Identity*. Cambridge, England: Cambridge University Press.
- Team BE. (2011). Levels of Participation. In Wenger-Trayner, E. & Wenger-Trayner, B. <https://wenger-trayner.com/project/levels-of-participation/>

### **Ανατροφοδότηση Δραστηριότητας**

Οι ρόλοι αυτοί πολλές φορές εναλλάσσονται και διαφοροποιούνται ανάλογα με τις συνθήκες και τις ανάγκες του καθενός. Σαφώς, καθοριστικός παράγοντας είναι ο χαρακτήρας και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά ενός ανθρώπου. Ωστόσο, πολύ συχνά μπορεί κάποιος να είναι απλώς χρήστης για ένα διάστημα και στην πορεία να γίνει ενεργό ή και ιδρυτικό μέλος στην ίδια ή σε άλλη κοινότητα.